

Låt oss börja med ett fotografi. Vi ser åtta män på ett gyttjigt fält. De är nedgrävda. Marken är ojämn, vattensjuk och kratersprängd. Överallt fotspår, många av dem djupa, för leran är mjuk. Det är morgonen efter ännu ett anfall och vad vi ser är en kulsprutegrupp som gett de attackerande understöd. Vinkeln på vapnet, en vanlig vattenkyld Vickers, och de två käpparna på ömse sidor om det visar att de har skjutit störmingseld över huvudet på de egna trupperna, in bakom fiendens linjer – tanken med käpparna är att förhindra att man tappar bort den rätta skjutriktningen i mörkret. Längst till höger ser vi gruppens bivack, inget mer än ett hål täckt med presenningar. Sedan en halvcirkel av granatgropar där huvuddelen av gruppen hukar. Kulsprutan har flyttats runt, det kan vi förstå av de övergivna käpparna – med all sannolikhet för att vapnet hotat att sjunka ned i gyttjan. Närmast kameran en man i lerinkrusterad uniformsrock. Vid hans vänstra armbåge en vattendunk och en spade, vid hans högra uppenbarligen ammunitionslådor, täckta av ytterligare presenningar. Och tittar vi riktigt noga ser vi att mannen faktiskt ler, svagt men ändå.

Och den leende mannens namn är Reginald Le Brun.

Datomet är lördagen den 27 oktober 1917, lufttemperaturen är runt 7 plusgrader, föregående dag har det regnat runt 8 millimeter, men nu håller molnen på att skingras och delar av den blå himlen går att skymta. Platsen är strax sydväst om den belgiska byn Passchendaele och inom några dygn är alla männen på fotografiet borta, alla utom just Reginald Le Brun. Och det är han som har berättat.

Le Brun och hans kamrater tillhörde det 16 kulsprutekompaniet, 4:e Kanadensiska infanteridivisionen, alla delar av den stora brittiska offensiv som pågått i Flandern sedan sommaren, och som till priset av runt 150.000 egna döda vunnit cirka 8.000 meter lermark, lermark som i värsta fall sväljer ett helt hästspann på några minuter, i bästa blott säger ”plop” när man med möda lyfter kängan ur den. Det var en händelse som har allt det vi har kommit att förknippa med det första världskrigets slag: gyttjan – sårade drunknade i tusental -, slakten – än i dag saknas kropparna efter 40.000 stupade -, meningslösheten – de där bittert vunna men fullständigt värdelösa kvadratkilometrarna skulle komma att överges inom loppet av ett par månader.

Kanske ler Reginald Le Brun som människor brukar göra när en kamera lyfts, mer av instinkt än tanke alltså. Möjligen ler han åt den okände fotografen som vågat sig ut till frontlinjen av inget annat skäl än att registrera eländet. Eller så är det av pur lättnad, över att ha överlevt, för den här morgonen var ytterligare en våg av anfall till ända. Efter några dagar var det dock dags igen. Nu *skulle* man inta den där åsen och byn med det underliga namnet, Passchendaele, av soldaterna raskt omdöpt till *Passiondale* – Lidandets dal.

Förlusterna var, som alltid, förfärliga. En av bataljonerna i den 4:e divisionen förlorade på en enda dag halva sin styrka när de ploppade sig fram genom leran. Även Le Bruns kompani led svårt. Han berättar att det snart låg döda överallt, och bland dem gick det att se liket efter hans plutonchef, löjtnant Gauverau, som ”blivit dödad av en granat dagen innan, när han förflyttade sig mellan en annan eldställning och vår. Vi hade begravt honom och märkt ut hans grav med ett upphittat gevär, men hans kropp hade på nytt sprängts i luften, och det som återstod av den blev liggande någon meter bort”. Dagen Passchendaele stormades låg Le Brun och hans grupp i allra främsta linjen, med tyskarna alldeles för nära:

”Tre gånger under natten utsatte de oss för tung granateld, och hela tiden var vi tvungna att skjuta i blindo ut i mörkret för att avhålla dem från att anfalla. Nattnatten var idel kulor. Av vår grupp på sex man återstod på morgonsidan bara jag och min kompis Tombes. Då kom kulkärven som fällde Tombes. Den tog rätt i hans huvud. Hans blod och hans hjärna, delar av skallen och klumpar med hår stänkte över framsidan på min rock och på min gasmask. Jag stod där och försökte torka bort bitarna. Det var en fruktansvärd känsla att vara den siste som återstod.”

När Le Bruns kanadensiska vapenbröder senare samma dag i kallt, mörkt regn bajonetterat alla kvarvarande tyskar och på så vis vunnit rätten till åschrönet, var många av dem förbryllade. Där skulle enligt kartan Passchendaele ligga. Någon by stod dock inte att skåda. Det var alltså inte så att husen och trädgårdarna och de smala kullerstengatorna var förintade. Husen och trädgårdarna och kullerstengatorna var helt enkelt försvunna. Borta. Allt som återstod var ett klotter av grus, träsplitter och söndersprängda löpgravar. Det enda som fortfarande gick att identifiera med någorlunda säkerhet var kyrkan; där den legat kunde soldaterna se ett risigt kummel av tegel som nådde till midjehöjd. Det var allt.